

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Розглянуто структуру економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів України, проаналізовано стан її складових, визначені слабкі місця та першочергові заходи щодо їх подолання.

Ключові слова: економіко-екологічна безпека, земельні ресурси.

Вступ. В даний момент господарська діяльність в Україні характеризується екологічно неприпустимими обсягами використання природно-ресурсного потенціалу, сировинною орієнтацією експорту і надзвичайно високою відходоємністю виробництва. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до негативних наслідків: дегуміфікації, фізичної деградації, переущільнення, розвитку водної і вітрової ерозії, забруднення ґрунтів токсичними речовинами, до поступового зниження родючості і в підсумку втрати земель. На сьогодні спостерігається зростання негативних екологічних наслідків, в зв'язку з цим висувається задача відновлення порушеної економіко-екологічної рівноваги, оскільки роками екстенсивне використання земель не компенсувалося заходами з відтворення родючості ґрунтів.

Питання забезпечення економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів на наш час дуже актуальні, особливо з позиції концепції сталого розвитку, яка акцентується на задоволенні потреб майбутніх поколінь. Цю концепцію можна розглядати як базисну стосовно економіко-екологічної збалансованості використання земельних ресурсів, яка заснована на рівновазі між економічними результатами й екологічними витратами в процесі виробництва, тобто відображає системну стійкість взаємодії двох підсистем: економічної й екологічної.

Мета дослідження. Роль і місце земельних ресурсів в системі соціально-економічного розвитку вивчалися багатьма економістами, такими як С.Дорогунцов, Б.Данилишин, М.Хвесик, П.Саблук та ін., проте, питання сталого землекористування, економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів ще недостатньо досліджені, що і обумовило мету даної роботи. На сьогодні залишається невирішеним питання організації та здійснення заходів щодо забезпечення економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів України що перетворилось на національну проблему і потребує вирішення на державному рівні для сталого і збалансованого розвитку.

Метою даної роботи є визначення сучасного стану економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів України, аналіз її структури та визначення заходів щодо забезпечення економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є теоретичні положення економічної науки, праці в галузі економіки природокористування і охорони навколишнього природного середовища та системний підхід.

Результати дослідження і їх аналіз. Земля як природний ресурс унікальна за своїми природними умовами, обмежена і нерухома. Поняття «земля» включає всю екологічну систему, в якій знаходиться земельна ділянка, а саме - весь комплекс навколишнього середовища, умови сільськогосподарського й іншого використання землі. Земельні ресурси розглядаються як один з найважливіших компонентів природного середовища, що використовується для виробництва матеріальних благ, і є незамінним національним багатством. Земля вважається сільськогосподарським капіталом, забезпеченість яким створювалася історично під впливом як механічних впливів людини, так і біологічних процесів, що протікають безупинно і залежать від

клімату, геологічного походження материнських порід, гідрологічних і інших дуже різних умов. В ринковій економіці земля, що знаходиться в приватній власності, набуває форми товару і економічні відносини між власником землі і її користувачем опосередковуються платою за землю.

Закон України від 25 червня 1991 року «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 50) [5] визначає екологічну безпеку як такий стан довкілля, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Вона гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Економіко-екологічна безпека – це такий стан системи, за якого забезпечується економіко-екологічна стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз розвитку при задоволенні потреб особистості, суспільства і держави. Тобто економіко-екологічна безпека – це рівень захищеності від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів [4]. Також економіко-екологічна безпека розглядається в аспекті законодавчо закріплених політичних, правових, економічних і екологічних гарантій, що забезпечують створення і підтримку задовільного рівня захищеності від дестабілізуючих факторів, внаслідок порушення стабільності і функціонування економіко-екологічних систем різного рівня [1].

У науковій літературі суть поняття «земельні ресурси» трактується по різному. Так, за визначенням С.Дорогунцова, земельні ресурси це запаси земельної території як базис господарської діяльності і розселення людей, засобів виробництва, її біологічної продуктивності й екологічного стану середовища життя [2]. Згідно з Законом України "Про охорону земель" від 19.06.2003р., земельні ресурси - це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському і лісовому господарстві. Проте в сільському господарстві земля виступає не тільки основним засобом виробництва, але і засобом і предметом праці [7].

Таким чином економіко-екологічна безпека земельних ресурсів в коеволюції економічного і екологічного аспектів представляє собою охорону земель від виснаження та підвищення їх родючості (економічний аспект) і охорону від забруднення та його попередження (екологічний аспект). Економіко-екологічна безпека земельних ресурсів, як стан «захищеності» земельних ресурсів від ряду несприятливих факторів залежить від низки інституційних, економічних, екологічних факторів (рис. 1)

Земельний кодекс України (далі — ЗК України), який набув чинності з 1 січня 2002 року, містить спеціальний розділ, де зосереджені *правові принципи* щодо забезпечення охорони земель як від стихійних природних явищ, так і від антропогенної діяльності людини [8]. Земельним кодексом під охороною земель вважається система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Завданням охорони земель згідно зі ст. 163 ЗК України є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних та набутих якостей земель. Охорона земель та ґрунтів здійснюється насамперед від забруднення їх небезпечними речовинами. *Забруднення земельних ресурсів*, відповідно до чинного законодавства, визначається виявлене привнесення чи виникнення в зоні аерації одного і більше інгредієнтів (або їх комбінацій), що можуть погіршити продуктивність і якість біоти.

Рис. 1 - Структура економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів.

Стаття 167 ЗК України встановлює, що господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад встановлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин, забороняється. Із змісту статті випливає, що суб'єктами, які можуть здійснювати небезпечну діяльність у процесі використання земель, є як юридичні, так і фізичні особи.

Землі або ґрунти вважаються забрудненими, якщо в їх складі виявлені кількісні або якісні зміни, які сталися в результаті господарської діяльності та інших антропогенних навантажень. Як відомо, ліквідація наслідків забруднення земель чи ґрунтів — довготривалий і складний процес. У ряді випадків забруднення може призвести до серйозних негативних і небажаних екологічних наслідків.

Головні причини небезпек, пов'язаних з ґрунтовим покривом – недооцінка реальної загрози, яку являє собою *деградація ґрунтів* для теперішнього і особливо наступних поколінь, відсутність дієвих механізмів виконання законів про охорону ґрунтів, незбалансоване і науково необґрунтоване землекористування. Головна причина загострення проблеми в Україні – призупинення (фактично з 1991р.) дії державної і обласних програм охорони земель [6]

Земельний кодекс України вважає ґрунти земельних ділянок об'єктом особливої охорони. Відповідні правові приписи щодо охорони ґрунтів як найважливішої частини екосистеми і основи функціонування всього живого на планеті зосереджені в розділі 4 «Охорона земель». Зокрема, ст. 168 ЗК України «Охорона ґрунтів» саме і присвячена їх охороні. Але зміст даної норми зводиться до того, що власникам земельних ділянок та землекористувачам заборонено здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального на те дозволу органів, які здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель. Лише за наявності такого дозволу зазначені суб'єкти при здійсненні діяльності, пов'язаної з порушенням поверхневого шару ґрунту, зобов'язані здійснювати зняття, складування, зберігання та нанесення його на ділянку, з якої він був знятий (рекультивация), або на іншу земельну ділянку для підвищення її продуктивності та інших якостей [8].

Земельний кодекс серед обов'язків власників земельних ділянок і землекористувачів, в тому числі і орендарів, передбачає їх обов'язок підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі. *Підвищення родючості ґрунтів* фактично виступає елементом забезпечення економіко-екологічної безпеки, оскільки їх стан, якість являють собою характеристику складу і властивостей ґрунтів, що визначають їх родючість.

Надмірна розораність в Україні (56,1%) свідчить про екстенсивний характер використання ґрунтового покриву, спричиняє його деградацію, порушує природні процеси ґрунтоутворення, в окремих областях розораність сягає 80-90% (табл.1).

Таблиця 1 - Области України з найбільшим ступенем розораності сільськогосподарських угідь

Область	Розораність, %	Область	Розораність, %
Вінницька	85,7	Миколаївська	84,5
Донецька	81,0	Одеська	79,7
Запорізька	84,8	Тернопільська	81,4
Кіровоградська	86,4	Херсонська	90,2
Луганська	66,4	Черкаська	87,6

Ґрунти втратили самовідновлювальну здатність. Необґрунтовано багато земель знаходиться під спорудами, шляхами тощо. Чинні в Україні нормативи відведення земельних ділянок для потреб промисловості, транспорту, енергетики в 2,5— 2,7 рази

перевищують нормативи, прийняті в країнах Західної Європи. Поширений нині відкритий спосіб добування корисних копалин призводить до знищення ґрунтового покриву на великих площах. Неefективно або недостатньо ефективно використовуються землі, вкриті водою. Значні території зайняті відходами виробництва, відвальними породами, звалищами тощо. Площа продуктивних земель постійно скорочується [3].

В Україні, залежно від регіону, до 30-60% земель розташовано на схилах. Реорганізація землевпорядкування в ході проведення земельної реформи призвела до збільшення кількості меж, доріг тощо, як штучних перешкод на шляху природного скидання поверхневого стоку, що зумовлює посилення водної ерозії.

Різноманітність ґрунтів за генезисом, гранулометриєю і зволоженням зумовлює строкатість земельних ресурсів за властивостями і родючістю. В умовах використання ґрунтів без внесення добрив параметри їхньої природної родючості найменші у дернових опідзолених ґрунтів на пісках (7-9 ц/га пшениці озимої після зайнятого пару), найвищі – у темно-сірих опідзолених ґрунтів, чорноземів опідзолених та чорноземів типових важко суглинкових (34-38 ц/га). При внесенні оптимальних доз добрив параметри родючості зростають на 10-30% для ґрунтів Сухого Степу та Південного Степу, 30-50% – Лісостепу, до 100-200% – на ґрунтах Полісся, до 300% – на поверхнево-оглеєних ясно-сірих лісових ґрунтах Передкарпаття. Аналогічні закономірності зміни родючості та ефективності добрив визначено також стосовно інших культур. Реалізація вказаних рівнів родючості можлива лише за умови високої культури землеробства, атрибутом якої є впровадження досягнень агрохімічної науки. Розрахунки показують, що за рахунок природної родючості ґрунтів щорічно можна вирощувати 41,7 млн. т. зернових і зернобобових, а при внесенні добрив в оптимальних обсягах – 64,2 млн. тонн.

За 40 років після закінчення великомасштабних обстежень земельних ресурсів 1957-1961 рр. ґрунтовий покрив зазнав змін (табл. 2). У зв'язку з цим *оцінити реальний стан земельних ресурсів* можливо лише за умови суцільного дослідження ґрунтового покриву. Україна запізнюється з вирішенням цього питання. Перехід до ринкових відносин, реформування аграрного сектора економіки та введення приватної власності на землю потребують точної інформації про якісний склад земельних ресурсів для визначення їхніх агровиробничих можливостей, оцінки вартості, ведення податкової політики, моніторингу стану ґрунтів з метою недопущення їхньої деградації, підвищення ефективності виробництва шляхом впровадження адаптованих до ґрунтово-екологічних умов технологій землеробства тощо. На порядок денний постає питання про дослідження ґрунтів України.

Таблиця 2 - Якісний стан родючості ґрунтів України

Природна зона	Втрата гумусу, т/га в рік	Засолені ґрунти, %	Солонцюваті ґрунти, %	Деградовані та малопрод. ґрунти, %	Заболочені ґрунти, %	Камяністі ґрунти, %
Степ	0,55	5,2	8,6	17,9	4,2	1,8
Лісостеп	0,65	4,0	3,6	11,7	6,8	0,3
Полісся	0,75	1,7	0,1	18,5	25,4	3,2
Всього	0,65	4,1	5,4	17,5	8,9	1,4

Зміна форми власності на землі України в останні роки, на жаль, негативно позначилася на родючості ґрунтів. Вони втратили значну частину гумусу, найродючіші у світі чорноземи перетворились на ґрунти із середнім рівнем родючості й продовжують погіршуватись. Співставлення гумусованості ґрунтів свідчить, що відносні втрати гумусу за 120-річний період досягли 22% в Лісостеповій, 19,5 – в

Степовій і близько 19% у Поліській зонах України. Найбільші втрати гумусу відбулися в період 60-80-х рр. минулого сторіччя, що обумовлено інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва за рахунок збільшення площ просапних культур, перш за все, цукрових буряків і кукурудзи. У цей період щорічні втрати гумусу сягали 0,55-0,60 т/га. На жаль процеси дегуміфікації протягом останніх 20 років не зупинилися, а продовжують відбуватись із достатньо високою інтенсивністю. За результатами агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення протягом останніх 4-х турів (1986-2005 рр.) вміст гумусу в Україні зменшився на 0,5% в абсолютних одиницях. Особливо значні втрати гумусу відбулись між 5 і 6 турами – 0,37%, коли почали різко зменшуватися обсяги застосування органічних добрив, а формування врожаю відбувалося за рахунок потенційної родючості ґрунту. За даними Держкомстату України, у 2008 році норма внесення органічних добрив становила 0,6 т/га, тоді як у кінці 80-х років минулого століття - 8,6 т/га.

Зменшення середньозваженого показника вмісту гумусу, відповідно, впливає на зміни у перерозподілі площ за його забезпеченістю. Зокрема, площі ґрунтів з високим і дуже високим вмістом гумусу зменшилися, а з підвищеним та середнім, навпаки, збільшилися. Тобто втрачаючи гумус, ґрунти переходять із групи з високою до групи із низькою забезпеченістю. За результатами VIII туру агрохімічної паспортизації площа ґрунтів з високим та дуже високим вмістом гумусу становить 22,7% від обстеженої. Переважна їх більшість зосереджена в Степовій зоні, де переважають чорноземи звичайні середньо - і мало гумусні. Площа ґрунтів, які характеризуються середнім і підвищеним вмістом гумусу, становить 13,5 млн. га або 60,9% від обстеженої. З них 51,8% зосереджено в Степу, 33,8 – в Лісостепу, 14,4 – у Поліссі.

За багаторічними даними моніторингу стану ґрунтів земель сільськогосподарського призначення, що проводився у системі агрохімічної служби, встановлено, що забруднення агросфери знаходиться у тісній залежності від номенклатури та від обсягів використання хімічних засобів захисту рослин і мінеральних добрив. У період найбільш інтенсивного застосування засобів хімізації (1984-1988 рр.), коли на 1 га орних земель використовувалось 5,5 кг пестицидів, їх залишки виявлялися у 50-60% проб ґрунту і в 30-35% проб рослин, у т.ч. 2,5% з перевищенням ГДК у ґрунті і 3,5% з перевищенням максимально допустимих рівнів у продукції харчового призначення та 2,5% у кормах. За окремими препаратами із групи стійких хлорорганічних сполук (поліхлорпінен, поліхлоркінфел, кельтан) частота виявлення залишків на оброблених полях досягла 90-98%, у т.ч. до 10% з перевищенням ГДК. Ще більш несприятлива ситуація спостерігалася щодо забруднення симтриазиновими гербіцидами, залишки яких виявилися у ґрунтах через 3-4 роки після обробки у 56% проб. Висока їх персистентність та фітотоксичність призвели до загибелі на великих площах чутливих культур.

За результатами агрохімічної паспортизації ґрунтів земель сільськогосподарського призначення концентрації найбільш екологічно небезпечних хімічних елементів (свинець, кадмій, ртуть, мідь, цинк) в основному знаходяться на рівні їхніх фонових значень. На відміну від даних щодо високих рівнів забруднення ґрунтів (5-15 ГДК) у промислових містах і промзонах підприємств, у ґрунтах земель сільськогосподарського призначення незначне перевищення ГДК важких металів зустрічаються лише на угіддях, що безпосередньо прилягають до цих об'єктів. Винятком є зони геохімічних аномалій Закарпатська, Івано-Франківська область та АР Крим, де має місце перевищення допустимих нормативів міцно фіксованих та рухомих форм важких металів. В Одеській, Київській областях виявлено забруднення ґрунту понад ГДК міддю на виноградниках, садах та ягідниках. Однак для оцінки небезпеки забруднення ґрунтів земель сільськогосподарського призначення більше значення

мають не абсолютні концентрації в них важких металів, а їх накопичення у рослинницькій і тваринницькій продукції.

Дані контролю забруднення рослинницької продукції, який проводиться державними технологічними центрами охорони родючості ґрунтів і якості продукції областей і АР Крим свідчать, що перевищення максимально допустимих рівнів свинцю у рослинах зустрічаються у межах 0,1-0,6, цинку – 0,09-0,4, міді – 0,08-0,3, кадмію – 0,06-0,8%. Це, головним чином, соняшник та продукти його переробки. Причому накопичення важких металів у рослинній продукції не корелює з їх вмістом у ґрунтах. Так, при вмісті свинцю понад 5 ГДК на окремих земельних ділянках у Закарпатській області концентрації його у рослинах були в межах, визначених нормативними медикобіологічними і санітарними вимогами. Навпаки, за відносно низьких фонових рівнів вмісту важких металів у ґрунтах Кіровоградської області має місце забруднення насіння соняшнику.

Збір, аналіз та узагальнення даних радіологічного обстеження орних земель України показали, що станом на 1.01.2010 р. забруднення цезієм-137 вище 37 кБк/м² на сільськогосподарських угіддях України поширене на 461,7 тис. га, з них орних земель 345,9 тис. га. Забруднені площі розташовані на території 12 областей (табл. 3), що створює надзвичайно небезпечну для здоров'я людей і навколишнього середовища радіаційну обстановку на значних територіях.

Таблиця 3 - Щільність забруднення радіонуклідами ґрунтів сільськогосподарських угідь станом на 01.01.2011 року

Область	Обстежено угідь	Площа, тис.га	З них із щільністю забруднення, кБк/м ²							
			цезієм - 137				стронцієм - 90			
			До 37	37-185	186-555	>555	До 0,74	0,74-5,55	5,56-111	>111
Вінницька	Всього	1241,6	1192,1	49,4	0,1	-	-	1241,6	-	-
	у т.ч. рілля	1223,7	1176,5	47,1	0,1	-	-	1223,7	-	-
Волинська	Всього	547,4	546,0	1,4	-	-	547,4	-	-	-
	у т.ч. рілля	346,4	346,3	0,1	-	-	346,4	-	-	-
Житомирська	Всього	1150,3	994,4	145,6	10,3	-	354,3	757,5	38,5	-
	у т.ч. рілля	967,2	856,6	104,6	6,0	-	307,2	633,9	26,1	-
Івано-Франківська	Всього	276,1	267,1	9,0	-	-	87,4	186,2	2,5	-
	у т.ч. рілля	223,1	216,1	7,0	-	-	72,4	149,0	1,7	-
Київська	Всього	525,0	491,4	33,5	0,1	-	517,7	6,6	0,7	-
	у т.ч. рілля	523,2	489,6	33,5	0,1	-	515,9	6,6	0,7	-
Рівненська	Всього	420,7	369,0	51,4	0,3	-	392,5	27,9	0,3	-
	у т.ч. рілля	310,4	281,0	29,3	0,1	-	293,2	16,9	0,3	-
Сумська	Всього	1153,9	1143,6	10,3	-	-	1133,0	20,9	-	-
	у т.ч. рілля	1079,2	1070,0	9,2	-	-	1060,1	19,1	-	-
Тернопільська	Всього	127,5	126,8	0,7	-	-	93,3	34,2	-	-
	у т.ч. рілля	125,7	125,7	-	-	-	92,0	33,7	-	-
Хмельницька	Всього	950,3	947,0	3,3	-	-	949,2	1,1	-	-
	у т.ч. рілля	941,3	938,4	2,9	-	-	940,2	1,1	-	-
Черкаська	Всього	330,6	254,5	75,3	0,8	-	25,1	286,9	18,6	-
	у т.ч. рілля	296,1	233,1	62,4	0,6	-	24,6	257,4	14,2	-
Чернівецька	Всього	228,8	210,2	18,4	0,2	-	-	228,8	-	-
	у т.ч. рілля	189,3	173,7	15,4	0,2	-	-	189,3	-	-
Чернігівська	Всього	1836,7	1785,1	48,4	3,0	0,2	85,6	1699,0	51,6	0,5
	у т.ч. рілля	1393,7	1366,4	26,4	0,9	-	65,3	1294,8	33,6	-
Разом	Всього	8788,9	8327,2	446,7	14,8	0,2	4185,4	4490,8	112,2	0,5
	у т.ч. рілля	7619,3	7273,4	337,9	8,0	-	3717,3	3825,4	76,6	-

Статистичні дані свідчать про занадто високе фонове антропогенне навантаження на земельні ресурси, а відсутність моніторингу підсилює деградацію земельних ресурсів, неконтрольоване землекористування спричиняє засміченість, забруднення і виснаження ґрунтів, знижується продуктивність сільськогосподарських угідь.

Таким чином, достовірна інформація про реальні просторово-часові зміни впливу суспільства на земельні ресурси є одним з найважливіших чинників забезпечення їх економіко-екологічної безпеки. Для вирішення цього завдання вагоме значення має моніторинг земельних ресурсів та оптимізація його структури і функціональних зв'язків, що дозволить вивчати сучасний стан та прогнозувати розвиток процесів екологізації (оптимістичний сценарій) та деградації (песимістичний сценарій), і взаємодію з іншими факторами. Сучасні проблеми здійснення моніторингу земель в Україні пов'язані з його організацією, що не забезпечує проведення всебічного і систематичного обліку й оцінки стану земель з метою захисту і поліпшення якості ґрунтів, особливо сільськогосподарського призначення. Необхідна постійно діюча система обліку, спостереження, порівняння, вимірювання, інвентаризації і прогнозування екологічного стану земель з виявленням і реєстрацією змін. Система моніторингу земельних ресурсів виступає базою для обґрунтування управлінських рішень стосовно забезпечення економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів на основі достовірних даних про їхні кількісні та якісні показники. Враховуючи кризовий економічний стан України, склад та обсяги першочергових заходів щодо забезпечення економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів необхідно визначати в кожному районі, області з пріоритетами відтворення і збереження родючості ґрунтів, виходячи із реальних матеріально-технічних і фінансових ресурсів держави, землекористувачів та землевласників.

Висновки. Таким чином, сучасний стан економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів України незадовільний, що характеризується таким:

- високий рівень розораності спричиняє збільшення частки деградованих і малопродуктивних земель, що потребують консервації;
- внаслідок ерозії щорічно втрачається приблизно 11 млн. т гумусу;
- кількість добрив і пестицидів не контролюється і не існує достовірного моніторингу;
- занепад тваринництва спричиняє скорочення внесення органічних добрив, що створює загрозу збереженню родючості ґрунтів;
- забруднення радіонуклідами ґрунтів сільськогосподарського призначення створює загрозу генофонду нації;
- відсутністю оптимального сполучення державного регулювання і ринкових важелів через формування адекватних мотивацій раціонального землекористування.

Таким чином першочерговими заходами по забезпеченню економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів є:

- налагодження постійно діючої інформаційної системи про стан і динаміку ґрунтів (моніторинг). Необхідна поінформованість населення, із зверненням уваги на формування екологічної культури мислення людей, особливо це стосується культури споживання;
- потребує вдосконалення нормативно-правова база, особливо в напрямку встановлення вимог, обмежень і екологічної відповідальності за збереження родючості ґрунтів і запобігання їх виснаженню, наприклад, потребують перегляду граничні норми внесення органічних і мінеральних добрив;
- необхідне впровадження ефективних економіко-екологічних важелів стимулювання раціонального землекористування, наприклад, компенсаційні виплати за поліпшення якості земель; пільгове оподаткування у разі здійснення фізичними та

юридичними особами за власний рахунок заходів щодо захисту земель від ерозії, підвищення родючості земель та інших робіт передбачених програмами з охорони земель; звільнення від сплати земельного податку, коли на земельних ділянках виконуються роботи з рекультивації, меліорації та консервації тощо.

Заходи по забезпеченню економіко-екологічної безпеки земельних ресурсів України повинні вирішити такі проблеми як відтворення природної родючості ґрунтів, збереження кількісних та якісних пропорцій внесення мінеральних і органічних добрив, реалізація системи ґрунтозахисних протиерозійних заходів, забезпечення здатності екологічних систем до самовідновлення, перехід до системи екологічного (органічного) землеробства, та забезпечення екологічної безпеки окремих об'єктів.

Список літератури

1. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития. – Одесса: Феникс, 2005. – 575 с.
2. Дорогунцов С.І., Хвесик М.А., Горбач Л.М., Пастушенко П.П. Екосередовище і сучасність. Т.3. Економічна оцінка природного середовища. – К.: Кондор, 2006. – 426с.
3. Екологічні проблеми землеробства / І.Д. Примака, Ю.П. Манько, Н.М. Рідей, В.А. Мазур, В.І. Горщар, О.В. Конопльов, С.П. Паламарчук, О.І. Примака. // За ред. І.Д.Примака – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 456с.
4. Економічна безпека: Навч. посіб. /за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647с.
5. Закон України від 25 червня 1991 року «Про охорону навколишнього природного середовища» Електронний ресурс./Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>
6. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України / М.В.Присяжнюк, С.І.Мельник, В.А.Жилкін – та ін. [Міністерство Аграрної Політики України]. — Київ: АМАКО, 2011. — 305 с.
7. Сафонова В.И. Трансформация аграрных земельных отношений в природопользовании Украины: Монография. – Симферополь: ИТ «АРИАЛ», 2009. – 378с.
8. Шульга М.В. Правові проблеми екологічної безпеки при здійсненні земельної реформи / М.В. Шульга [Інститут державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України]. Електронний ресурс. / Режим доступу: [tp://www.pravo.vuzlib.net/book_z289_page_12.html](http://www.pravo.vuzlib.net/book_z289_page_12.html)

Современное состояние экономико-экологической безопасности земельных ресурсов Украины.

Жавнерчик О.В.

Рассмотрена структура экономико-экологической безопасности земельных ресурсов Украины, проанализировано состояние ее составляющих, определены слабые места и первоочередные мероприятия по их преодолению.

Ключевые слова: *экономико-экологическая безопасность, земельные ресурсы.*

The modern status of economic-ecological security of land resources of Ukraine.

Zhavnerchik O.

The structure of economic-ecological security of land resources of Ukraine is considered, the condition of its components is analysed, weak points and prime actions on their overcoming are defined.

Keywords: *economic-ecological security, land resources.*